

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : RDG5850077

ชื่อโครงการ : การพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย

ชื่อนักวิจัย 1. รองศาสตราจารย์ ดร. รานี อีสัยกุล
หน่วยงาน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รชพร จันทร์สว่าง
หน่วยงาน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

E-mail Address : ranee.esi@stou.ac.th; esichai@gmail.com

ระยะเวลาโครงการ: 15 มิถุนายน 2558 ถึง 14 มิถุนายน 2559

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบริบทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของไทย (2) ประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของไทยตามกรอบมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกรมการท่องเที่ยว (3) สร้างแบบและประเมินมาตรฐานคุณภาพผู้ประกอบการนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของไทย และ (4) เสนอแนะแนวทางการพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานท้องถิ่น เจ้าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ที่เป็นตัวแทน ชุมชนบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้ประกอบการนำเที่ยวเชิงนิเวศ มัคคุเทศก์ นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกรรมการและสมาชิกสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย โดยทำการสุ่มแบบเจาะจงเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวนทั้งสิ้น 53 คน และทำการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำนวน 85 คน และประชุมกลุ่มย่อยเพื่อประเมินมาตรฐานคุณภาพผู้ประกอบการนำเที่ยวเชิงนิเวศเป็นจำนวน 63 คน ในอุทยานแห่งชาติ 6 แห่ง ในประเทศไทย ระหว่างเดือนกันยายน 2558 ถึง เมษายน 2559 และผู้วิจัยได้แจกแบบประเมินมาตรฐานคุณภาพผู้ประกอบการนำเที่ยวเชิงนิเวศแก่สมาชิกของสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย เพื่อประเมินตนเอง สรุปรายงานตัวอย่างสมาชิกของสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัยที่ประเมินตนเองรวม 31 ราย จากสมาชิกทั้งสิ้น 63 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 49.21 และดำเนินการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อประเมินมาตรฐานคุณภาพผู้ประกอบการนำเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นสมาชิกสมาคม TEATA โดยกรรมการสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัยจำนวน 6 คน จากคณะกรรมการทั้งสิ้น 14 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 42.86 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบประเมินมาตรฐานใช้การสรุปผลเป็นค่าร้อยละ ความถี่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า (1) ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวมวลชนที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม และเกิดมลภาวะทางสิ่งแวดล้อม จึงเกิดกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นเพื่อลดผลกระทบดังกล่าว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในฐานะเป็นหน่วยงานหลักที่ดูแลรับผิดชอบ ในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในขณะนั้น ได้ผลักดันให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับการกำหนดให้เป็น นโยบายระดับชาติ และเพื่อให้นโยบายดังกล่าวมีการนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงกำหนดให้มี คณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณากลับกรองการดำเนินงาน และ แผนปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทยให้มีความสอดคล้องในทิศทางเดียวกัน โดย ททท. มีบทบาทหลักในการผลักดันและประสานการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว เชิงนิเวศ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบ เช่น กรมป่าไม้ กรมศิลปากร กรมการปกครอง ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น โดยมีสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และผจญภัยเป็นเครือข่ายความร่วมมือจากภาคเอกชนที่สำคัญและร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงนิเวศในประเทศไทย เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2544 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบแผนปฏิบัติการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ ประกอบด้วย 14 แผนงาน 37 โครงการ กำหนดงบประมาณเบื้องต้น 480 ล้านบาท และระยะเวลาดำเนินการ 5 ปี (พ.ศ. 2545-2549) อย่างไรก็ตามนโยบายและแผนงานดังกล่าวถูกนำมา ปฏิบัติแล้วในบางส่วนตามภารกิจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากหลังจากที่มีการก่อตั้งกระทรวงการ ท่องเที่ยวและกีฬา เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2545 ภารกิจของการวางแผนและพัฒนากลายเป็นบทบาทของ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ส่งผลให้นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขาดการปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนด ไว้อย่างต่อเนื่อง งบประมาณ และโครงการต่างๆ ขาดการติดตามและประเมินผลงานที่ได้ดำเนินการแล้ว และ ในปัจจุบันประเทศไทยยังคงประสบปัญหาในการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหลายปัญหา และยังคงเป็นปัญหาเดิมๆ ที่ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

(2) ผลการวิเคราะห์การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของไทย พบว่า ผลการ รวมคะแนนทุกด้านพบว่า อุทยานแห่งชาติทั้ง 6 แห่ง อยู่ในระดับมาตรฐานดีมากหรือ 4 ดาว คือ มีค่าคะแนน ระหว่าง 71-80 คะแนน โดยอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานมีคะแนนสูงสุด (79) ในขณะที่อุทยานแห่งชาติกุยบุรี มีคะแนนต่ำสุด (71) และผลการคำนวณค่าเฉลี่ยคะแนนรวมเท่ากับ 74.7 คะแนน หรืออยู่ในระดับดีมาก โดยอุทยานแห่งชาติ 2 แห่ง คือ แก่งกระจานและดอยอินทนนท์มีคะแนนรวมสูงกว่าค่าเฉลี่ยคะแนนรวม ในขณะที่อุทยานแห่งชาติ 4 แห่ง คือ เขาใหญ่ เขาสกก หมู่เกาะสุรินทร์ และกุยบุรีมีคะแนนรวมต่ำกว่าค่าเฉลี่ย คะแนนรวม ตามลำดับ

(3) ผลการวิเคราะห์การประเมินมาตรฐานคุณภาพผู้ประกอบการนำเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยาน แห่งชาติ 6 แห่ง พบว่า ผลการรวมคะแนนเฉลี่ยทุกด้านของผู้ประกอบการนำเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยาน แห่งชาติพบว่า ผู้ประกอบการนำเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ประเมินตนเองในภาพรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.89) ในขณะที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ (ค่าเฉลี่ย 3.40) กุยบุรี (ค่าเฉลี่ย 3.47) และเขาสกก (ค่าเฉลี่ย 3.84) ประเมินตนเองว่าอยู่ในระดับสูง ตามลำดับ และอุทยานฯ แก่งกระจาน (ค่าเฉลี่ย 4.22)

และหมู่เกาะสุรินทร์ (ค่าเฉลี่ย 4.42) อยู่ในระดับสูงมาก และผลการคำนวณค่าเฉลี่ยรวมทุกด้านของการประเมินมาตรฐานผู้ประกอบการนำเที่ยวเชิงนิเวศในทุกอุทยานแห่งชาติ พบว่า เท่ากับ 3.72 หรืออยู่ระดับสูง ผู้ประกอบการนำเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติ 3 แห่ง คือ เขาใหญ่ (ค่าเฉลี่ย 2.89) ดอยอินทนนท์ (ค่าเฉลี่ย 3.40) และกุยบุรี (ค่าเฉลี่ย 3.47) ประเมินตนเองว่ามีระดับมาตรฐานต่ำกว่าค่าเฉลี่ยรวม ในขณะที่ผู้ประกอบการนำเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติอีก 3 แห่ง คือ เขาสก (ค่าเฉลี่ย 3.84) แก่งกระจาน (ค่าเฉลี่ย 4.22) และ หมู่เกาะสุรินทร์ (ค่าเฉลี่ย 4.53) ประเมินตนเองสูงกว่าค่าเฉลี่ยรวม ตามลำดับ

สำหรับผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพผู้ประกอบการนำเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นสมาชิกสมาคม TEATA ในภาพรวม พบว่า คณะกรรมการสมาคม (ค่าเฉลี่ย 4.35) และสมาชิกสมาคม TEATA (ค่าเฉลี่ย 4.20) มีความเห็นสอดคล้องกันว่าสมาชิกที่เป็นผู้ประกอบการนำเที่ยวเชิงนิเวศมีมาตรฐานการดำเนินงานเพื่อความยั่งยืนในระดับสูงมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า คณะกรรมการสมาคม และสมาชิกสมาคม TEATA มีความเห็นสอดคล้องกันว่าสมาชิกฯ มีมาตรฐานการดำเนินงานด้านการจัดการองค์การด้านความยั่งยืนอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการสร้างผลประโยชน์สูงสุดทางสังคมและเศรษฐกิจแก่ชุมชน และด้านการสร้างผลประโยชน์สูงสุดแก่สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชน อยู่ในระดับสูงมาก แต่ด้านการสร้างผลประโยชน์สูงสุดแก่สิ่งแวดล้อมในชุมชนมีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกันแต่มีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย

(4) ข้อค้นพบจากการวิจัยนำไปสู่ข้อเสนอแนะสำหรับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชนในการดำเนินการเพื่อพัฒนามาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในประเทศไทย ได้แก่ แนวทางการจัดทำนโยบายและแผนแม่บทด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย แนวทางการบังคับใช้มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างจริงจัง แนวทางการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้มีส่วนได้เสียด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวทางการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแนวทางการตลาดและการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

คำหลัก: การพัฒนามาตรฐาน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประเทศไทย